

HETEROSEKSUAALINEN MATRIISI JA ISÄN VANHEMMUUS

Kirsi Eräranta

Isyydestä on tullut Suomessa 1990- ja 2000-lukujen aikana uudella tavalla yhteiskunnallinen kysymys. Isät ovat olleet laajasti esillä sekä mediajulkisuudessa että tieteellisissä tutkimuksissa (Aalto & Kolehmainen 2004; Huttunen 2001). Lisäksi julkisen vallan ja erilaisten perhejärjestöjen hyvinvointipoliittiset toimet on yhä useammin kohdistettu isiin ja isyyteen. Valtaosassa tätä huomioimista isyys on itsestään selvästi kytkeyty heteroseksuaaliseen perheeseen. Näin on toistettu heteronormatiivisia käsitteitä perheestä ja vanhemmuudesta, joissa heteroseksuaalisuus rakentuu etuoikeutettuna ja luonnollistettuna kaksinaapaisena järjestyksenä (ks. Warner 1993).

Kiinnostavaa kuitenkin on, että samanaikaisesti isäkeskustelun voimistumisen kanssa on perhe automaattisesti heteroseksuaalisena, isästä ja äidistä koostuvana yksikkönä asettunut kyseenalaiseksi. Lesbo- ja homoperheet ovat saaneet näkyvyyttä, kun samaa sukupuolta olevien parisuhteiden virallistaminen ja oikeus vanhemmuuteen ovat tulleet julkisen debatin kohteeksi. (Kuosmanen 2000.) Parisuhdelakia koskeva mielipidekeskustelu oli erittäin kärkevää niin lehdistössä (Kaskisaari 1997; Charpentier 2001) kuin eduskunnassakin (Kantola 2002). Vuonna 2001 hyväksytyssä laissa rekisteröidystä parisuhteesta nais- ja miespareille ei annettu oikeutta perheen sisäiseen adoptioon (Juvonen 2002). Myös edelleen ajankohtaisen ns. hedelmöityshoitolain valmistelussa lesboparit ja itselliset naiset on jatkuvasti asetettu heteropareista poikkeavaan asemaan (Mustola 2000).

Voi väittää, että viimeaikainen puhe isyydestä heijastaa huolestumista naisten kasvatustavallan kasvusta tilanteissa, joissa tämä val-

ta ei asetu heteroseksuaalisen liiton kaavaan. Eivät ainoastaan lesbo- ja homoperheet, vaan myös avio- ja avoerot sekä naisten yksinhuoltajuus ovat jo pitemmän aikaa ravistelleet isän perinteistä paikkaa. Vaikka moniulotteista isäproblematiikkaa ei voikaan palauttaa mihinkään yksittäiseen seikkaan, on huoli heteroseksuaalisesta ydinperheestä ja sen haavoittuvuudesta kuitenkin keskeisellä tavalla luonut kaiku-pohjaa isyyttä koskeville keskusteluille. Myös Kati Mustolan (2000, 84) mukaan halussa kontrolloida itsellisten naisten sekä naisparien lisääntymistä voidaan nähdä taustalla isyyden ja maskuliinisuuden kriisi.

Tarkastelen artikkelissani, miten isyydestä kirjoittavat perheasiantuntijat ottavat kantaa perheen heteronormatiiviseen sukupuolijärjestykseen ja sen kyseenalaistamiseen 1990- ja 2000-lukujen Suomessa. Tutkin, miten Judith Butlerin (1990) hahmottelema heteroseksuaalinen matriisi rakentuu hallinnollis-professionaalisissa isyysteksteissä isän suhteessa lapseen, naiseen ja yhteiskuntaan ja missä määrin tekstien sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevat käsitykset joko vahvistavat tai horjuttavat matriisia. Koska perheistä puhuttaessa seksuaalisuudesta usein vaietaan (Weston 1997, xiii), tarkastelen erityisesti kaksijakoisen sukupuolen kuvauksia viitteinä heteroseksuaalisen matriisin rakentumisesta. Kysynkin, millä eri tavoin sukupuoli nähdään ongelmana perheasiantuntijoiden isyyskirjoituksissa. Etenkin Jaana Vuoren (2001) erottamien äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskurssien tarjoamien jäsenysten avulla etsin isäpuheesta vivahteita, siirtymiä ja murroskohtia, jotka voisivat tarjota mahdollisuuden heteronormatiivisten sukulaisuuskäsitysten murtamiseen.

SUKUPUOLEN PROBLEMATISOIMINEN PERHEASiantuntija-teksteissä

Näkökulmani tutkimusaiheeseen nojaa Michel Foucault'n työstä vaikutteita saaneisiin post-strukturalistiseen feministiseen ja queer-tutkimukseen (esim. Butler 1990, Warner 1993) sekä hallinnan analytiikkaan (esim. Dean 1999; Rose 1999). Näistä jälkimmäiseen liittyy ajatus perheestä historiallisesti erityisenä yhteiskuntaelämän hallinnan kohteena, välineenä ja tuotteena (Donzelot 1979). Erilaiset perheasiantuntijoiden luomat äitiyden, isyyden ja perhe-elämän representaatiot muotoilevat nykyään keskeisesti yksilöiden henkilökohtaisia haluja sekä tapaa, jolla he vapaaehtoisesti ja vastuullisesti toteuttavat omaa elämäänsä ja kasvattavat lapsia sosiaalisten normien mukaan. Yhteiskunnallinen hallinta toimii keskeisesti ydinperheen ja yksilöiden itsehallinnan kautta.

Hallinta tuottaa sellaista sukupuolijärjestystä, jota Judith Butler (1990, 17) on kuvannut heteroseksuaalisen matriisin käsitteellä. Tässä kulttuurisessa mallissa ymmärrettäviä ovat vain sellaiset sukupuolet, joissa ”biologinen sukupuoli” (sex), ”sosiaalinen sukupuoli” (gender) sekä seksuaaliset käytännöt ja halu seuraavat johdonmukaisesti ja katkotta toisiaan. Siinä halun kiinnittäminen heteroseksuaaliseksi liittyy vastakkaisuuden tuottamiseen ”feminiinisen” ja ”maskuliinisen” välille, jotka puolestaan ymmärretään biologisen ”naisen” ja ”miehen” ominaisuuksina. Heteroseksuaalinen matriisi kuitenkin sisältää ja tarvitsee myös ”toisen”. Se sulkee ulkopuolelleen kaavasta poikkeavat sukupuolet esittäen ne kehityshäiriöinä tai mahdolltomuuksina. Katson heteroseksuaalisen matriisin käsitteen kuvaavan sukupuolen ja seksuaalisuuden yhteen liittämistä paremmin kuin esimerkiksi Butlerin (1993, xii) myöhemmän heteroseksuaalisen hegemonian käsitteen. Matriisia ei kuitenkaan tule ymmärtää minään yhtenä, yhdenmukaisesti ja deterministisesti toimivana muottina (mt. 8).

Koska vanhemmuuspuheessa keskeisimmän sukupuolen nimissä esitetyt kysymykset

toimivat vihjeinä heteroseksuaalisen matriisin rakentumisesta, tutkin erityisesti sitä, miten sukupuoli problematisoituu eli tulee ongelmaksi isäkysymyksen yhteydessä. Sukupuolen problematisaatio viittaa siihen, että hallinnan toimintaa kyseenalaistetaan tekemällä yhtä aikaa ongelmalliseksi ja tietyllä erityisellä tavalla ymmärrettäväksi asia nimeltä ”sukupuoli” (Rose 1999, xi).

Analysoimissani isäteksteissä sukupuoli problematisoituu ja heteroseksuaalinen matriisi rakentuu kolmen ulottuvuuden varaan. Nämä ulottuvuudet ovat isän suhteet lapseen, naiseen ja yhteiskuntaan (Eräranta 2004). Näistä kahden ensimmäisen ulottuvuuden kohdalla, isän suhteissa lapseen ja naiseen, aineistossani näkyvät Jaana Vuoren (2001) suomalaisista perheasiantuntijakirjoituksista määrittämät vanhemmuuden sukupuolittumista kuvaavat diskurssit. Niistä ensimmäinen, äidinhoivan diskurssi, painottaa naisen ominaisluonnetta lasten hoivaajana ja pääasiallisena kasvattajana. Toinen, 1960-luvun murroksesta alkaen vähitellen yleistynyt jaetun vanhemmuuden diskurssi, puolestaan kiistää ehdottoman rajan naisten ja miesten vanhemmuuden välillä ja kutsuu myös miehiä ottamaan vastuuta lapsista. Näiden kahden keskenään kamppailevan diskurssin esiintyminen myös isyyteen keskittyvässä aineistossa on ymmärrettävää, koska se on muodostunut samassa hyvinvointiyhteiskunnan instituutioiden ja perhekeskeisen psykososiaalisen tiedon kentässä kuin muukin vanhemmuuspuhe (mt. 18–44, 125–127).

Heteroseksuaalisen matriisin kolmannen ulottuvuuden kohdalla, isän suhteessa yhteiskuntaan, aineistoani jäsentää kuitenkin toisenlainen, sukupuolta julkisen vallan, työelämän, politiikan ja talouden alueella käsittelevä, sosioekonomiseksi nimittämäni ymmärrys (ks. Eräranta 2004, 117). Tämä pääasiassa yhteiskunnallisista tasa-arvokeskusteluista kumpuava ajattelu tulee esiin, kun perhettä ja sen jäseniä tarkastellaan osana laajempaa yhteiskuntaa tai kulttuuria. Erotan analyysini perusteella tämän ymmärryksen sisältä kaksi keskeistä ongelmaa, joiden kautta hahmotan aineistoani: feminiinis-

ten instituutioiden sekä sukupuolittuneiden ammattialojen ongelman.

Empiirinen aineistoni on laadullinen teksti-aineisto. Se käsittelee kaikki kuusi vuosina 1998–2001 julkaistua suomalaista ja suomenkielistä perheasiantuntijoiden kirjoittamaa julkaisua, jotka käsittelevät isiä ja isyyttä.¹ Tekstit on tarkoitettu viranomaisten ja perheammattilaisten tietolähteiksi ja heidän toimintansa tueksi sekä herättämään julkista keskustelua isyydestä.²

Analyysitapaani voi luonnehtia laadulliseksi tekstianalyysiksi (ks. Rose 1999; Helén 1997). Tutkin ensinnäkin isätekstien sisäisiä problematisaatioita: miten tekstit esittävät sukupuoleen liittyvät ongelmat, niiden syyt, vaikutukset ja keskinäisyydet. Analyysin toinen päätehtävä on tekstien asettaminen vaikutusyhteyteensä, diskursiiviseen kontekstiinsa. Jäsenen analyysia konkreettisesti edellä mainittujen diskursioiden ja ongelmien sekä niiden välisten jännitteiden tarkastelun kautta.

LAPSEN SUKUPUOLI-IDENTITEETTI JA SEKSUAALISUUS

Tarkasteltaessa aineistossa isän suhdetta lapsen sukupuolen ongelma esitetään kysymyksenä lapsen sukupuoli-identiteetin muotoutu-

misesta. Siihen liitetään olennaisesti myös huoli lapsen seksuaalisuudesta. (Ks. Vuori 2001, 361.) Lapsen sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisuuden muodostuminen määrittyy aineistossa yhdeksi kolmesta toisiinsa liittyvästä alueesta – aggressioiden hallinnan ja autonomian saavuttamisen ohella – joilla isän sukupuolen nähdään vaikuttavan lapsen psyykkiseen kehitykseen. Näiden lapsen kriittisten kehitystehtävien toteutumisen katsotaan vaarantuneen etenkin perheen ja lapsuuden naisistumisen myötä, samalla kun avio- ja avoerot, yksinvanhemmuus sekä kahden äidin perheet ovat yleistyneet (ks. myös Rantalaiho 2003, 218–219; Stacey 1998, 268–269). ”Isättömyys” muodossa tai toisessa nähdään potentiaalisena uhkana lapsen heteroseksuaalisen sukupuolen muodostumiselle.

Erityisesti aineistossa esiintyvässä äidinhoivan diskurssissa sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisuuden teemat saavat osakseen runsaasti huomiota. Siinä isällä ja isän miehisellä olemuksella on keskeinen merkitys lapselle siitä alkaen, kun tämä täyttää yhden vuoden.

Lapsen johtaminen ”tekemistilasta” ”katso- mistiltaan” on isyyden merkittävimpiä tehtäviä. Lapsi tajuaa pienuutensa ja sen, että on tavallaan vain puolet kokonaisuudesta. Hänelle syntyy vähitellen rikkaampi ja monimuotoisempi kuva kahden ihmisen parisuh-

---

1. Julkaisut, joihin viitataan jatkossa sulkeissa mainittua kirjainyhdistelmää käyttäen, ovat seuraavat: Huttunen, Jouko 2001: *Isänä olemisen uudet suunnat*. PS-kustannus, Jyväskylä. (IOUS); Komiteanmietintö 1999:1. *Isätoimikunnan mietintö*. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki. (IM); Sinkkonen, Jari 1998: *Yhdessä isän kanssa*. WSOY, Porvoo. (YIK); Säävälä, Hannu, Eero Keinänen & Jari Vainio 2001: *Isä neuvolassa. Työvälineitä ja ajatuksia vauvaa odottavien ja hoitavien isien kanssa työskenteleville*. Tasa-arvojulkaisuja, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki. (IN); TemaNord 1999:5. *Isän jäljillä*. Konferenssiraaportti. Pohjoismaiden ministerineuvosto, Kööpenhamina. (IJ); Torkkeli, Markus (toim.) 2001: *Löytöretki isyyteen*. Mannerheimin lastensuojeluliitto, Helsinki. (LI)

2. Jaana Vuoren (2001) aineisto koostui vuosina 1986–1995 julkaistuista perheasiantuntijoiden kirjoittamista äitiyttä, isyyttä ja vanhemmuutta käsittelevistä oppi-, opas- ja väitöskirjoista, muista tutkimuksista sekä yhteiskunnalliseen keskusteluun tarkoitettuista teoksista. Se sisälsi myös joitakin isyyteen fokuksia tutkimustekstejä ja keskustelukirjoja, joissa isyys paikantuu psykososiaaliseen tapaan lähinnä perheen yksityiselle alueelle. Omassa, uudemmassa aineistossani myös isyyden suhteet yhteiskuntaan ja julkiseen valtaan tulevat kattavammin esille, mikä mahdollistaa heteroseksuaalisen matriisin yhteiskunnallisten kytkentöjen analyysin.

teesta, jossa osapuolet täydentävät toisiaan. Psykoanalyysin kielellä kysymyksessä on siirtyminen fallisuudesta genitaalisuuteen. (YIK, 132.)

Kuten edellisestä katkelmasta käy ilmi, äidinhoivan psykoanalyttisessa ajattelussa tulee esiin malli, jossa sukupuoli, mies ja nainen, nähdään kirjaimellisesti tietyn kuvion kahtena puoliskona. Kaksi sukupuolta määrittäytyy suhteessa toisiinsa ja toisiaan täydentäviksi: kuvioista irrotettuna, yksittäin, ne jäävät vajaiksi. Seksuaalinen halu on voima, joka pitää kokonaisuuden osapuolet yhdessä. Isällä nähdään olevan keskeinen merkitys lapsen seksuaalisuuden rakentamisessa etenkin uhma- ja murrosiässä. Viimeistään tässä kohtaa myös lapsuus sukupuolistetaan: erityisesti pojalla ajatellaan olevan miehen mallin tarve, kun taas tyttö tarvitsee ennen muuta äitiä (Vuori 2001, 225; Rantalaiho 2003, 218). Ongelmatapauksiksi määritetään isätön poika, joka aikuisena kokee maskuliinisuuksensa hauraaksi ja ihailee eroottisesti vanhempia miehiä, feminiininen pikkupoika, joka käyttäytyy ”vastakkaiselle sukupuolelle tyypillisellä” tavalla, ja myös homoseksuaalisuus. Kyseisessä mallissa lapset nähdään siten potentiaalisen heteroseksuaalisen parisuhteen osapuolina ja tulevana vanhempina.

Jaettua vanhemmuutta korostavissa teksteissä lapsen sukupuoli-identiteetin kysymyksiä ei käsitellä yhtä intensiivisesti. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö niillä olisi siinä merkitystä. Varsinkin kyseisen diskurssin psykoanalyttisessa versiossa juuri tästä aiheesta tulee keskeinen perustelu sille, miksi vanhemmuutta tulisi jakaa:

Vahva ja joustava minus sekä hyvä sukupuoli-identiteetti rakentuu samastumisesta niin miehisiin kuin naisellisiin ominaisuuksiin sekä turvan ja hellyyden saamiseen sekä isältä että äidiltä, hyvin sisäistyksiin. Normaalissa kahden vanhemman perheessä kun molemmat vanhemmat osallistuvat hoitoon heti alusta alkaen lapsi pääsee tutustumaan sekä feminiiniseen että maskuliiniseen maailmaan eikä mys-

tifioi niitä. Hänellä on turvallinen liikkumalupa kummallakin alueella. Samastumiset ja erillistymiset rakentavat minuuden. (IJ, 27.)

Jaetun vanhemmuuden diskurssi ei siis kyseenalaista sukupuoli-identiteetin muodostumisen tai muiden lapsen kehitystehtävien oikeellisuutta. Päinvastoin, se perustelee itsensä vakuuttamalla, että kyseisten tavoitteiden saavuttaminen helpottuu vanhemmuuden jakamisen kautta. Kuten Vuori (2001, 374) on kuvannut, keskenään kamppailevat jaetun vanhemmuuden ja äidinhoivan diskurssit ovatkin vain osaksi erilaisia, sillä niillä on vahva yhteinen napa: psykososiaalinen diskursiivinen muodostuma. Ajatus persoonallisuuden kehityksestä sekä samat psykologiset ja psykoanalyttiset oletukset esimerkiksi oidipuskompleksista, perheen kolmiosuhteen vuorovaikutuksesta ja heteroseksuaalisesta parisuhteesta määrittävät molempia (mt. 33–44). Molemmat diskurssit tukevat heteroseksuaalista matriisia.

Yhtäläisyyksistä huolimatta isyysteksteissä isään kohdistetut vaatimukset sukupuoli-mallin välittäjänä ja muiden lapsen kehitystehtävien mahdollistajana ovat kuitenkin näissä kahdessa diskurssissa erilaiset. Äidinhoivan diskurssissa pidetään kiinni kokonaisvaltaisesta, biologiseen perimään perustuvasta isä–lapsi-suhteesta. Sen mukaan esimerkiksi sosiaalisen ja biologisen isyyden erottaminen toisistaan ei käy yksinkertaisesti, eikä isän tehtäviä voida delegoida kenelle tahansa miehelle tai naiselle. Tätä perustellaan esimerkiksi sillä, että usein myös ”hyvin pärjänneet” adoptiolapset haluavat ottaa selvää biologisesta alkuperästään. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa korostetaan puolestaan tunnepohjaisen, psykologisen kiintymyssuhteen merkitystä isän ja lapsen välillä. Siinä tehdään isyyden ja vanhemmuuden arvottunut erottelu (ks. Huttunen 2001, 57–65): Biologinen, juridinen ja sosiaalinen isyys ymmärretään vanhemmuuden virallisina, julkisina sekä ulospäin suhteessa yhteiskuntaan määrittävinä muotoina. Psykologinen isyys tai vanhemmuus nähdään puolestaan vanhemmuuden

tärkeimpänä, sisäisenä, yksityisenä muotona, joka liittyy lapsen näkökulmaan ja kokemukseen siitä. Koska ”hyvä isyys” irrotetaan näin biologisesta perimästä, tulee jaetun vanhemmuuden diskurssissa mahdolliseksi ajatella esimerkiksi ”isäpuolten” ja uusperheen isien sekä muiden miesten mahdollista roolia myös sukupuolimallin välittäjinä lapselle.

Psykologisen vanhemmuuden ajatusta onkin käytetty hyväksi argumentoitaessa heteroseksuaalisesta ydinperheestä poikkeavien perheiden hyväksymisen ja tunnustamisen puolesta (ks. Kuosmanen 2003, 73). Sen avulla on haluttu osoittaa, että vanhemmuussuhteita rakentuu ilman yhteistä geneettistä perimääkin. Mikäli ”miehen mallin” välittämisen funktio irrotetaan tästä psykologisesta tunnesuhteesta, joko kyseenalaistamalla mallin merkitys kokonaan tai siirtämällä se muihin lapsen ihmissuhteisiin, tulee myös esimerkiksi kahden äidin ja lapsen muodostamasta perheestä ymmärrettävä. Psykologiseen vanhemmuuteen nojaten lapsen etu on mahdollista määritellä uudella tavalla: oleellista ei enää olekaan ”lapsen oikeus (juridiseen) isään”, kuten isyyslakiin on kirjattu, vaan pikemminkin esimerkiksi ”lapsen oikeus syntyä toivottuna ja tulla rakastetuksi” (Mustola 2000, 80).

NAISEN JA MIEHEN VÄLINEN SUKUPUOLIERO

Isän suhteessa naiseen sukupuolen ongelma muotoillaan kysymyksenä naisen ja miehen välisestä sukupuolierosta. Juuri sukupuolieron kysymys toimii viime kädessä koko isäkeskustelun moottorina, ja siinä tiivistyy kiista äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskurssien välillä. Samaan tapaan kuin Jaana Vuoren (2001) analysoimassa asiantuntijapuheessa, käsitystä sukupuolierosta ja sen merkityksestä käytetään isäteksteissä sen perustelemiseen, miten perheessä tehtävä työ tulisi miesten ja naisten välillä jakaa: Äidinhoivan diskurssissa pidetään kiinni siitä, että sukupuolieron seurauksena

miehellä ja naisella on ja tulee olla vanhempina erilaiset tehtävät. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa puolestaan vanhemmuuden tehtävät ovat lähes sukupuolineutraaleja. Vaikka sukupuolieron olemassaoloa ei tässäkään diskurssissa yleensä kielletä, on se vanhemmuuden tehtävien kannalta epäoleellinen. (Ks. mt. 361–362.)

Myös keskustelu miehen ja naisen välisestä sukupuolierosta määrittyy perheen kontekstissa keskeisesti suhteessa lapseen. Keskeisiksi kiistakysymyksiksi muodostuvat aineistossani edellä käsitellyn sukupuolimallin lisäksi vauvan hoiva sekä rajojen asettaminen lapselle. Äidinhoivan diskurssissa lapsen varhaishoiva määritellään nimenomaan äidin tehtäviin kuuluvaksi. Vauvan ruokinta, hoitaminen ja vaippojen vaihtaminen sekä sairaan tai itkevän lapsen tynnyttely yöllä ymmärretään siinä naisilta luonnistuvina asioina. Esimerkiksi kiintymyssuhdeteoriaan, psykoanalyysiin tai evoluutio-psykologiaan perustuen sukupuoliero käsitellään teksteissä biologisperäiseksi, kokonaisvaltaiseksi ja yksiselitteiseksi asiaksi:

Vaikka isä vaihtaisi vauvan vaipat ja hoitaisi sen kylvetykset, hän ei itse koskaan ole synnyttänyt eikä imettänyt, ei toisin sanoen ole koskaan ollut äiti. Siksi tuore äiti tarvitsisi tukea muilta naisilta, varsinkin omalta äidiltään. (YIK, 62.)

Jaetun vanhemmuuden diskurssissa puolestaan hoivaamisen taidot (joihin seuraavan esimerkin ”generatiivinen isyys” viittaa) voi opetella – olipa sitten mies tai nainen. Siinä tukeudutaan siihen kritiikkiin, jota yhteiskunta- ja kasvatustieteissä on tuotettu jäykkiä sukupuolirooleja vastaan. Sukupuoliero, sellaisena kuin se arjen työnjaossa ilmenee, ymmärretään pikemminkin opittuna kuin syntyperäisenä ominaisuutena. Kaiken kaikkiaan sukupuolieron sisältöä ei tässä diskurssissa määritellä yksiselitteisesti:

Vaikka edellä mainittu äidinhoivan ajattelutapa on mielestämme haitallinen kannustettaes-

sa miehiä generatiiviseen isyyteen, yhdyimme siihen psykoanalyttiseen käsitykseen, että isät ja äidit luovat erilaiset suhteet vauvaan. Miehen ja naisen ja isän ja äidin sukupuoliero on väistämätön. Isät eivät koe raskautta, synnytystä eivätkä imetystä. Myös identifioituminen ja sosiaalistuminen mieheksi muokkaa suhteen vauvaan erilaiseksi kuin naisilla. Neuvolatyössä täytyy ottaa huomioon tämä ero ja hyväksyä se, että hyvän isyyden kriteerit ovat keskimäärin erilaiset kuin hyvän äitiyden kriteerit. (IN, 5.)

Kuten edellisistä esimerkeistä käy ilmi, miehen ja naisen välinen sukupuoliero ei rakennu näissä kahdessa diskurssissa välttämättä kovinkaan erilaiseksi, vaan se kytketään molemmissa ainakin osaksi äidin ruumiillisuuteen. Asiasta tehdyt johtopäätökset poikkeavat kuitenkin jyrkästi toisistaan, kuten Vuori (2001, 357) on oman aineistonsa kohdalla havainnut: Äidinhoivan diskurssissa vanhemmuus lukitaan yksiselitteiseksi sukupuolittuneen kyvykkyiden kysymykseksi. Vanhempi on joko mies tai nainen, mikä säättää hänen tehtävänsä lasten kasvattajana. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa taas kyseenalaistetaan tai jopa romutetaan ajatus sukupuolen mukaan jakautuneista kyvyistä ja nostetaan esiin kysymys isän tahdosta: millä tavalla isä haluaa toimia lastensa vanhempana?

Sukupuoliero nousee isyysteksteissä keskeiseksi kysymykseksi myös silloin, kun pohditaan, onko isän poissaolo perheestä haitallista lapsille. Tällöin ollaan huolestuneita etenkin siitä, että lisääntyneiden avioerojen kautta yhä useammat lapset elävät yksinhuoltajaäidin kanssa ilman isän jokapäiväistä läsnäoloa. Äidinhoivan diskurssissa isän poissaolon ja tähän liitetyn auktoriteetin vähenemisen päätellään johtavan aggressiivisten lasten ja nuorten määrän lisääntymiseen, ja siten mitä erilaisimpiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Myös jaetun vanhemmuuden diskurssissa isättömyys on potentiaalinen ongelma, mutta siinä kiistetään vanhempien välisen sukupuolieron selitysarvo. Sukupuolen sijaan merkitystä on pikemminkin vanhempien lukumäärällä ja heidän tarjoamillaan resursseilla:

Isän puute voi johtaa esimerkiksi vaikeuksiin rajojen asettamisessa lapselle. Tässä ei kuitenkaan ole kyse lähtökohtaisesti isän puutteesta vaan kahdesta muusta tekijästä. Ensiksi, auktoriteettina toimivan isän puutteen sijasta oleellisempi selitys yksinhuoltajaperheiden ongelmille on huonompi taloudellinen tilanne ja toisen huoltajan henkisten ja sosiaalisten resurssien puuttuminen. Kahdestaan paikataan puolin ja toisin toisen puutteita vanhempana. [...] Toiseksi, joillakin yksin lapsia kasvattavilla naisilla voi olla puutteita jämäkässä rajojen asettamisessa, mutta on harhaanjohtavaa kuvitella jämäkkyys vain miesten ominaisuudeksi ja kuvitella nainen sukupuolensa takia kykenemättömäksi rajojen asettamiseen. (IN, 11.)

Sekä äidinhoivan että jaetun vanhemmuuden diskurssihin sisältyy käsitys siitä, että sukupuolten keskinäisen liiton puuttuminen on potentiaalinen ongelma – ainakin, kun kyseessä on lasten kasvattaminen. Molemmissa tehdään sama, vanhemmuuteen liittyvä laskutoimitus, jonka mukaan $1 + 1 = 2$. Se tehdään niissä kuitenkin eri perustein. Äidinhoivan diskurssin mukaan yhden sukupuolen edustajat eivät yksin tai pelkästään keskenään kykene vastaamaan kaikkiin lapsen kehityksen tarpeisiin. Olennaiseksi määrittyy sukupuolten kasvatuskykyjen erilainen laatu. Molempia ”laatuja” tulee olla tarjolla, jotta lapsen kehitys voisi onnistua. Jaetun vanhemmuuden diskurssin mukaan taas kummankin sukupuolen edustajat kykenevät vastaamaan lapsen kaikkiin tarpeisiin, eikä sukupuolten välillä ole ainakaan merkittävää laadullista eroa. Vaikka pelko vain toisen sukupuolen taholta tulevan hoivan ja kasvatuksen riittämättömyydestä poistuukin, jää uhkatekijäksi tässä diskurssissa huolenpidon määrä: yhden henkilön resurssit nähdään sukupuolesta riippumatta rajallisina, ja vanhemmuuden jakaminen kahden aikuisen kesken siksi suotavana.

Nämä sukupuolieroa koskevat järkeilyt määrittävät diskurssien suhdetta heteroseksuaalista ydinperhettä kyseenalaistaviin perhemuotoihin. Äidinhoivan diskurssi esittää moraalisia

kannanottoja avio- ja avoeroja sekä naisten yksin tai naisten kesken tapahtuvaa lasten hankintaa vastaan. Se onkin familistinen, perhekonaisuuden arvoa korostava diskurssi (Jallin-oja 1984, 39–57). Jaetun vanhemmuuden dis-kurssissa tällaisia uusia tilanteita ei taas pyritä torjumaan, vaan niihin ehdotetaan uusia rat-kaisuja. Se on individualistinen, yksilöiden ja heidän henkilökohtaisten päämääriensä ja va-lintojensa merkitystä korostava diskurssi (mt.). Jaetun vanhemmuuden diskurssi avaa siten pe-riaatteessa mahdollisuuden homo- ja lesbopari-en vanhemmuuteen (Kuosmanen 2003, 73) sekä osaksi myös yksinvanhemmuuteen. Sen logii-kan mukaan vanhemmuuden jakaminen laajem-minkin (Lehr 1999, 35), vaikkapa lesbo- ja ho-moparin kesken neljän aikuisen yhteiseksi vanhemmuudeksi, näyttyy suorastaan toi-vottavana – ainakin niin kauan, kun mukaan ei tule esimerkiksi oletusta enimmillään kahdesta, lapsen muut vanhemmuussuhteet poissulke-vasta kiintymyssuhteesta.

SUKUPUOLITTUNEET AMMATTI- ALAT JA ”FEMINIINISET” INSTITUUTIT

Tarkasteltaessa isän suhdetta yhteiskuntaan sukupuoli tulee esiin työelämän sukupuolittu-neisuuden kysymyksenä. Lapsuuden ja per-heen naisistumista ei nähdä isyysteksteissä ainoastaan yksityisenä, perheen sisäisenä pul-mana, vaan myös julkisena, monimuotoisena epätasa-arvon ongelmana, joka vallitsee erilai-sissa yhteiskunnallisissa konteksteissa ja insti-tuutioissa.

Yhtäältä tasa-arvon puutteen nähdään vai-vaavan lapsiperheiden elämää ohjaavia valtion ja kuntien instituutioita, joissa valtaosa työntekijöistä on naisia. Näiden ”feminiinisten insti-tuutioiden” keskeiseksi ongelmaksi arvioidaan kyvyttömyys ymmärtää miesten tai poikien ko-kemuksia, minkä katsotaan pahimmillaan saat-tavan johtaa heidän sosiaaliseen syrjäyty-miseensä.

On valitettava tosiasia, että useimmat isät tuntevat itsensä syrjäytetyiksi ja että isä, koska useimmat Suomen sosiaalityöntekijät ovat naisia, kokee että äiti on helpommin samalla aaltopituudella sosiaalityöntekijöiden kanssa ja saa siten omat näkemyksensä paremmin esille. Tässä yhteydessä on syytä mainita se työpanos minkä eräät isät, usein itse eronneita, tekevät toimiessaan tukihenkilöinä erojen yhteydessä. Usein nämä henkilöt saavat paremman yhteyden isiin kuin sosiaaliviranomaiset. (IJ, 72.)

Väitteitä miessukupuolen tai maskuliinisuuden syrjinnästä puntaroidaan aineistossa erityises-ti kolmen ”naisvallan linnakkeen”, sosiaalitoi-miston, koulun ja neuvolan, kohdalla (ks. myös Vuori 2001, 365). Tällöin kysytään, suosivatko sosiaalityöntekijöiden lausunnot lapsen huol-tajuudesta äitejä, tukahduttaako koulun femini-ninen kasvuympäristö poikien toiminnallisuus-den ja sivuuttavatko terveydenhoitajat isät vanhempina. Miestyöntekijöitä kutsutaan apuun ongelmien ratkaisemiseksi joko mies-opettajien, erotilanteiden miessovittelijoiden tai neuvolan isäryhmien miespuolisten vetäjien hahmoissa.

Tematisoimalla instituutit feminiinisiksi isyyskeskustelussa toistetaan sitä suomalaista sukupuoliasetelmaa, jonka Anu Koivunen (2003) on nimennyt ”monumenttinaisen” ja ”kriisiytyneen miehen” sukupuolikuvioksi. Siinä otetaan kantaa myös kysymykseen, jonka mukaan koulu- ja oikeuslaitoksen miehinen val-ta on katoamassa: edellisen ovat vallanneet naisopettajat, jälkimmäisen puolestaan on per-heasioissa syrjäyttänyt naisvaltainen sosiaali-työ (ks. myös Donzelot 1979). Koska perintei-sen miesauktoriteetin julkiset muodot näyttävät olevan murtumassa, pyritään sen yksityisiä muotoja vahvistamaan perheessä ja lähiyhtei-söissä.

Toisaalta tasa-arvon puute käsitetään talou-den ja työelämän ongelmana, joka isäkysymyk-sen yhteydessä yhdistetään ”työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen” tematiikkaan. Täl-löin peruskysymys koskee sitä, miksi miehet

eivät käytä lain heille tarjoamia mahdollisuuksia perhevapaisiin. Perhevapaiden epätasaisen käytön nähdään heikentävän paitsi naisten ja miesten välistä tasa-arvoa työmarkkinoilla myös eri ammattialojen välistä tasa-arvoa:

Työelämän tasa-arvo edellyttää toimialojen tasapuolista kohtelua. Suomen työmarkkinat ovat voimakkaasti jakautuneet sukupuolen mukaan. On miesten aloja ja naisten aloja. Tämä tarkoittaa, että naisvaltaiset alat ja näiden alojen työnantajat kantavat päävastuun ja rasituksen siitä, miten vanhemmuus heijastuu työelämään. (LI, 49.)

Kiinnostavaa tässä alkuaan palvelutyönantajien laajempaan julkisuuteen tuomassa sukupuolittuneita ammattialoja koskevassa ongelmassa on se, miten sukupuolittuneen vanhemmuuden logiikka tuodaan uudelle alueelle: perheestä työelämään. Miesvaltaiset teollisuusalat nähdään ”perhepinnareina”, jotka porskuttavat eteenpäin vain omaa etuaan ajaen. Naisvaltaiset palvelualat näyttäytyvät puolestaan voimattomina alistujina, joiden harteille jää vastuu perheestä – tämä toki hieman kärjistäen. Yleensäkin työelämän perhekielteiset asenteet saavat kritiikkiä osakseen; katsotaanhan niiden olevan suurin este miesten perhevapaiden käytölle.

Isien kohdalla sukupuoli on siis ongelma myös suhteessa yhteiskuntaan. Näyttääkin siltä, että isyyspolitiikassa otetaan ”vakavasti” feministisen tutkimuksen huomautus siitä, ettei sukupuoli ole vain yksilöiden ominaisuus vaan seikka, joka paljon laajemmalla tavalla jäsentää yhteiskuntaa ja kulttuuria. Tapa, jolla yhteiskunnallisten instituutioiden sukupuolittuneisuudesta tehdään ongelma, on kuitenkin paradoksaalinen. Se tapahtuu suoraviivaisesti yksilöistä yleistäen, ja sukupuoli tulee esiin vain ”naisellisen” kohdalla. Yhteiskunnallisten alueiden sukupuolittuneisuutta, feminiinisyyttä tai maskuliinisuu-
ta ei siis ymmärretä niinkään kulttuurisena tai rakenteellisena kysymyksenä, vaan se palautetaan individualistisesti viime kädessä ammattialan työntekijöiden ominaisuudeksi.

Siinä missä suhteellisen sukupuolineutraalina ymmärretyn työelämän kohdalla vain implisiittisesti kritisoidaan perhekielteisiä asenteita niitä kuitenkaan esimerkiksi ”maskuliiniseksi” nimeämättä, julkisen vallan perhe- ja kasvatustuutioiden kohdalla sukupuolieritys ja naisvaltaisuus nostetaan eksplisiittisesti esiin ja nimetään ”feminiinisyydeksi”.

Sukupuolittuneiden instituutioiden ja ammattialojen ongelmat voidaan kuitenkin ymmärtää myös maskuliinisuuden kriisin (Mustola 2000, 84–85) ilmentyminä. Feminiinisten instituutioiden kritiikki toimii itsestäänselväksi oletetun maskuliinisuuden puolustuspuheena, jota voidaan käyttää hyväksi siinä miesten identiteettipolitiikassa, joka ammentaa voimansa varsinkin eron jälkeisestä isyydestä. Sukupuolittuneiden ammattialojen problematisaatiossa tuotetaan puolestaan vääranlaiseksi koetun maskuliinisuuden kritiikkiä, jota voidaan hyödyntää, kun vaaditaan isien suurempaa panosta kotona. Erityisesti avio- ja avoerot sekä niiden uhka ovat horjuttaneet heteroseksuaalisen ydinperheen asemaa ja tuoneet miehen vanhemmuuden huomion kohteeksi (Vuori 2004, 59).

Maskuliinisuuden ja feminiinisyyden käsitteisiin on kuitenkin syytä suhtautua varauksella. Perheasiantuntijoiden isyyskirjoituksissa miehet ja maskuliinisuus niputetaan usein yhteen, samoin kuin naiset ja feminiinisyyden, mikä toimii niissä heteroseksuaalista matriisia vahvistaen. Kuten Leena-Maija Rossi (2003, 59) toteaa, maskuliinisuus ja feminiinisyyden ovat kuitenkin historiallisesti muuttuvia kulttuurisia sopimuksia, joilla ei ole mitään itsestään selvää yksilön ruumiiseen liittyvää perustaa. Vanhemmuuden sukupuolijärjestyksen horjuttamisen kannalta olisikin olennaista, että erilaiset biologisen ja sosiaalisen sukupuolen epäsymmetriat, kuten tällä hetkellä patologisena nähty isän feminiinisyyden, voitaisiin määritellä uudelleen.

Isäteksteissä tuotetaan ja uusinnetaan kaksijakoista, heteroseksuaalista sukupuolilymmärrystä myös tasa-arvopuheen kautta. Sukupuolieron konstruktio on tasa-arvopuheen olennai-

simpia tuotoksia (Honkanen 2003, 60). Tasa-arvoajattelussa sukupuolieron kautta määrittyvä heteroseksuaalinen pari tulee malliksi paitsi perhe-elämälle myös muun yhteiskunnan, kuten politiikan, toiminnalle (ks. Raevaara 2005, tulos-sa). Puheet sukupuolten välisestä tasa-arvosta ja sen puutteesta yhtäältä parisuhteen ja perheen ”yksityisillä” sekä toisaalta työelämän ja politiikan ”julkisilla” alueilla ylläpitävät vastavuoroisesti toisiaan ja tasa-arvon heteronormatiivisuutta. Seksuuallisen tasa-arvon kysymyksiä (Juvonen 2002, 56–57) ei isyyskirjoituksissa juuri nosteta esiin.

HETEROSEKSUAALINEN MATRIISI JA TOISIN TOISTAMISEN MAHDOLLISUUS?

Olen edellä pyrkinyt hahmottamaan, miten heteroseksuaalinen matriisi rakentuu perheasian-tuntijoiden isäteksteissä. Sen ”lainalaisuudet” tehdään aineistossa selviksi erilaisten sukupuolen ongelmakohtien kautta siten, että isän suhteessa lapseen käydään läpi seksuaalisuuden, suhteessa naiseen biologisen sukupuolen ja suhteessa yhteiskuntaan sosiaalisen sukupuolen kaksijakoisia totuuksia. Näissä kaikissa suhteissa, sekä perheessä että erilaisissa siihen liittyvissä yhteiskunnallisissa instituutioissa, ollaan huolissaan perheen naisistumisesta ja miesten kasvatusaseman murtumisesta. Tämä artikuloidaan ”isän puutteen” kautta. Tavoitteena on pitää perheen kautta harmonisesti yhdessä paitsi sukupolvet – vanhemmat ja lapset – myös sukupuolet – naiset ja miehet. Tämä nähdään edellytyksenä koko yhteiskunnan järjestykselle ja säilymiselle.

Tässä ymmärrettävyyden matriisissa heteroseksuaalinen ydinperhe määrittyy edelleen normiksi, jota vasten toisenlaiset perhemuodot, esimerkiksi lesbojen ja homojen perheet, näyttävät joko ongelmallisilta, vaarallisilta, marginaalisilta tai utooppisilta. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa tulee kuitenkin mahdolliseksi venyttää käsityksiä vanhemmuudesta jonkin

verran ydinperheen ulkopuolelle. Sen sisällä voidaan nähdä mahdollisuus myös heteronormatiivisten perhekäsitysten purkamiseen esimerkiksi sukupuolineutraalina ymmärretyn vanhemmuuden ja biologisen sukulaisuuden kyseenalaistumisen kautta. On silti huomattava, ettei jaetun vanhemmuuden diskurssi sinänsä suinkaan kumoa, vaan pikemminkin vain joiltain osin muuntaa ja viime kädessä tukee olemassa olevaa perheen valtamekanismia.

Voi tietenkin kysyä, toistavatko myös lesbojen ja homojen sukulaisuuskäytännöt heteroseksuaalista matriisia sen heteroseksuaaliseen perhemuottiin sulautuen, vai löytyykö niistä voimaa heteronormatiivisten vanhemmuusdiskurssien paikaltaan siirtämiseen ja koko heteroseksuaalisen järjestyksen radikaaliin muuttamiseen (esim. Weston 1997, 197–202). Marja Kaskisaaren (1997, 241) ajatusta mukailen voi väittää, että homot ja lesbot voivat käyttää hyväkseen perheen mallia juuri tuttujen konventioiden ja oletusten kautta, mutta samalla tähän sisältyy toisin tekemisen mahdollisuus. Juuri tämän takia on tärkeää tietää, miten vallitseva heteronormatiivinen perheyymmärrys rakentuu.

Jos analyysini perusteella tarkastellaan isän suhdetta omaan itseensä, siinä muotoutuu koko sukupuolijärjestyksen ymmärrettävyys: isä on itsestään selvästi ”biologisesti” mies. Koska vanhemmuus kuitenkin määrittyy kulttuurisesti ja sosiaalisesti ensisijaisesti naiselliseksi asiaksi, täytyy isäsubjektin sovitella yhteen mieheyttä ja isyyttä, toisin sanoen osoittaa ”maskuliinisuutensa” omassa elämässään, joko ”perinteisellä” tai ”uudella” tavalla. Isyyden ja heteroseksuaalisuuden yhteenliittymää pidetään sen sijaan siinä määrin itsestään selvyytenä, että sitä tuskin mainitaan.

Tällainen ymmärrettävyyden matriisi asettaa rajat myös homovanhemman identiteetille. Ei olekaan yllättävää, että Juha Jämsän (2004, 238–239) haastatteleminen homoisten puheessa erityisesti homous ja vanhemmuus pidettiin tiukasti erillään toisistaan. Ne kuvattiin erillisiin elämänalueisiin kuuluvina asioina, joilla ei ollut

tekemistä toistensa kanssa. Toisin kuin ymmärrettäväksi ja myönteiseksi asiaksi määrittynyt miesvanhemmuus eli isyys, homovanhemmuus rakentui outona ja epäymmärrettävänä.

Ongelmallista ei-heteroseksuaalisten vanhempien kannalta onkin se, että vanhemman positio pitää sisällään hetero-oletuksen ja homon tai lesbon positio puolestaan lapsettomuuden oletuksen (Jämsä 2004, 239). Kuten Paula Kuosmanen (2000, 113–114) on kuvannut, etuliite ”lesbo” tai ”homo” tuottaa vanhemmat seksuaalisiksi subjekteiksi, mitä isän ja äidin käsitteet eivät sellaisenaan tee.

Miten siis kyseenalaistaa perheen ja vanhemmuuden heteronormatiivisuutta? Pitäisikö ei-normatiivisista seksuaalisuuksista pyrkiä puhumaan perheen yhteydessä yhä enemmän ja tehdä näin näkyväksi paitsi ne, myös heteroseksuaalisuus seksuaalisuutena? Vaikka sukulaisuuden ajatellaan olevan erillinen ja yksityi-

nen alue, monet näennäisesti perheeseen liittyttömät alueet ovat heteroseksististen oletusten kyllästämiä ja sukulaisuuden säätelemiä (Weston 1997). Tämän vuoksi seksuaalisuutta, ja varsinkaan ei-normatiivisia seksuaalisuuksia, ei pidä eikä voi sulkea makuuhuoneeseen. Toisaalta perheen ja vanhemmuuden seksualisoinnisen vaarana voi olla, että jälleen kerran homoseksuaalisuuteen tai lesbouteen viittaavat teot ja puheet yliseksuaalistetaan, samalla kun heteroseksuaalisuus edelleen näyttäytyy asek-suaalisena, luonnollisena ja normaalina (Kuosmanen 2000, 120). Onkin kiinnostavaa nähdä, mitä vastauksia ja uusia avauksia naistutkimuksella on tähän ongelmaan jatkossa tarjottavanaan.

VTM Kirsi Eräranta on sosiologian jatko-opiskelija Helsingin yliopistossa.
kirsi.eraranta@helsinki.fi

KIRJALLISUUS

...Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.) 2004: *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere.

...Butler, Judith 1990: *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, New York.

Butler, Judith 1993: *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*. Routledge, New York.

...Charpentier, Sari 2001: *Sukupuoliusko. Valta, sukupuoli ja pyhä avioliitto lesbo- ja homoliittokeskustelussa*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

...Dean, Mitchell 1999: *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. Sage, London.

...Donzelot, Jacques 1979: *The Policing of Families. Welfare versus the State*. Hutchinson, London.

...Eräranta, Kirsi 2004: Isäkysymys. Sukupuolen hallintaa perheen kautta Suomessa 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa. Julkaisematon sosiologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

...Foucault, Michel 1998: *Tiedontaito. Seksuaalisuuden historia I*. Suomentaja Kaisa Sivenius. Gaudeamus, Helsinki, 11–114.

...Helén, Ilpo 1997: *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki.

...Honkanen, Katriina 2003: Vallan pelikentillä: historian totuus, sukupuoliusko ja tasa-arvotoivo. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 16:4, 58–61.

...Huttunen, Jouko 2001: *Isänä olemisen uudet suunnat*. PS-kustannus, Jyväskylä.

...Jallinoja, Riitta 1984: Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina, Jallinoja, Riitta & Strandell, Harriet: *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. WSOY, Helsinki, 37–110.

...Juvonen, Tuula 2002: Sanoja ja lakeja – millaista on elämä parisuhdelain jälkeen. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 15:1, 53–57.

...Jämsä, Juha 2004: Isä, joka on homo. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.): *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere, 223–242.

...Kantola, Johanna 2002: ”Rooman valtakunnan tuho”: parisuhdelakikeskustelua eduskunnassa. Teoksessa Holli, Anne Maria, Saarikoski, Terhi & Sana, Elina (toim.): *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. WSOY, Helsinki, 287–304.

...Kaskisaari, Marja 1997: Homoparisuhdekeskustelu – diskurssi ja performatiivi. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.): *Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Vastapaino, Tampere, 233–253.

...Koivunen, Anu 2003: Niskavuoresta historiaksi – toistettavia katseita ja siteerattavia sukupuolia. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 16:4, 46–49.

...Kuosmanen, Paula 2000: *Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita. Performatiivis-diskursiivinen tarkastelu*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Helsinki.

...Kuosmanen, Paula 2003: Tutkimusohjelmana

ydinperheen ”hajottaminen”? *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 16:4, 72–74.

...Lehr, Valerie 1999: *Queer Family Values. Debunking the Myth of the Nuclear Family*. Temple University Press, Philadelphia.

...Mustola, Kati 2000: Uudet lisääntymismenetelmät, lääketieteellistäminen ja rotuhygienian haamu. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 13:2, 76–88.

...Rantalaiho, Minna 2003: Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.): *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus, Helsinki, 202–229.

...Raevaara, Eeva 2005 (tulossa): *Tasa-arvo ja muutoksen rajat – Sukupuolten tasa-arvo poliittisena ongelmana Ranskan parité- ja Suomen kiintiökeskusteluissa 1990–2000 -luvulla*. Väitöskirjan käsikirjoitus, Helsingin yliopisto.

...Rose, Nikolas 1999: *Governing the Soul. The Shaping of the Private Self*. Free Association Books, London.

...Rossi, Leena-Maija 2003: *Heterotehdas. Televisio-mainonta sukupuolituotantona*. Gaudeamus, Helsinki.

...Stacey, Judith 1998: *Brave New Families. Stories of Domestic Upheaval in Late-Twentieth-Century America*. University of California Press, Berkeley.

...Vuori, Jaana 2001: *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampereen yliopistopaino, Tampere.

...Vuori, Jaana 2004: *Isyyden mallit ja isien valinnat*. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.): *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere, 29–63.

...Warner, Michael 1993: Introduction. Teoksessa Warner, Michael (toim.): *Fear of a Queer Planet. Queer Politics and Social Theory*. University of Minnesota Press, Minneapolis, vii–xxxii.

...Weston, Kath 1997: *Families We Choose. Lesbians, Gays, Kinship*. Columbia University Press, New York.

THE HETEROSEXUAL MATRIX AND MALE PARENTING

This article focuses on the ways in which a particular gender order is achieved in professional texts on parenting and fatherhood. Based on Judith Butler’s theorizing I analyze the ways in which a set of heteronormative ideas and norms concerning family and parenting (e.g., the emphasis on biological parenthood, essential notions of sexual difference, and gender specific parent roles), is reproduced, contested and transformed in family professionals’ accounts of fatherhood and male parenting. I search for ruptures in the texts which could o-

pen up possibilities for questioning the heteronormativity of parenting. The data consists of conference and seminar reports, policy documents and educational materials published in the 1990’s and 2000’s in Finland. The analysis suggests that within a discourse of ”shared parenting”, identified earlier by Jaana Vuori, some of the essentialist notions are problematized in a way that potentially opens up discursive space for rival and subversive forms of parenting, such as queer families.